

a vypořádání se s ní; (2.) mezní období vypořádání se s odchodem, kdy se emoce zvolňují; a (3.) chladnutí emocí a následně ikonické ztvárnění přetrvávajícího smutku. Dynamice jednotlivých fází a jejich funkcím v průběhu pohřebních rituálů se Murin věnuje s pečlivostí a terminologickou vyvážeností. Popisuje také specifické zvláštnosti u romských komunit, například fenomén hlídání mrtvého, afektivně přeexponovaných plaček či dotýkání se mrtvého v průběhu pohřebního rituálu. Kromě toho se studie zabývá závislostí společenských inovací na společenském konsenzu, autonomií etnických komunikačních schémat, lokálním významem narativních forem, expresivní symbolikou a dalšími fenomény. Jedná se o inspirativní počín, který jistě osloví každého, kdo se zabývá ritualizovaným jednáním či romskou problematikou.

Radek Trnka

Petr Lozoviuk (ed.): *Etnicita a nacionalismus v diskurzu 20. století. Příspěvek intelektuálů z českých zemí ke studiu kolektivních identit.*

Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Brno 2012, 242 s.

Široké téma vztahu etnicity a nacionalismu není pro českého čtenáře ničím neznámým. Setkat se s ním může v pestrém výběru hojně domácí i překladové literatury, jejíž řady zajímavým způsobem doplňuje edice projektu „Vývoj a realizace koncepce trvalé expozice k dějinám Němců v českých zemích“ v rámci programu Cíl 3 v kooperaci

dráždanského Institutu saských dějin a etnografie (Institut für Sächsische Geschichte und Volkstunde e. V.) a kulturně vzdělávací společnosti Collegium Bohemicum z Ústí nad Labem. Jak editor upozorňuje již v předmluvě, osou projektu je příprava muzea německy mluvících obyvatel českých zemí, což je jasně patrné i v koncepci představované antologie složené z textů německy mluvících „böhmisch“ autorů nahlížejících a tematizujících problémy etnicity, nacionalismu či mezietnických vztahů z perspektiv etnografie, sociologie, historiografie, a dokonce i „slepé uličky“ v dané oblasti – sociálně-biologické antropologie.

Výběr a řazení autorů, majících svým původem vazbu k prostoru českých zemí, nicméně působících v zahraničí jistě nepostrádá logiku a opodstatnění. Lozoviuk své intence v tomto ohledu čtenáři představuje v úvodní stati „Nečeští čeští“ autoři a jejich reflexe etnické problematiky (s. 9–38). Výběrem autorů a textů editor sleduje několik cílů: českému čtenáři chce přiblížit dosud nepřeložené texty autorů, kteří v mnoha případech zásadně a inovativně ovlivnili bádání v dané oblasti, nicméně v českém prostředí jsou dle mínění Lozoviuka méně známí a vlivní (což jistě platilo v době jejich tvorby); pokouší se vhodnou kombinací různých myšlenkových proudů a badatelských generací ukázat průřez tvorbou autorů, kteří z vlastní životní zkušenosti mezietnického konfliktu, dobrovolné či nedobrovolné emigrace učinili předmět kritické reflexe a analýzy. Zjevně z těchto důvodů Lozoviuk do úvodní stati zařadil i poměrně obsáhlé a zdařilé medailony akcentující právě osobní traumata, badatelskou dráhu a alespoň zběžné zařazení do širšího kontextu odborné tvorby.

Antologie je vzhledem k tematické šíři rozčleněna do tří oddílů: Od zájmu

o národnostní enklávy ke srovnávacímu studiu etnických a národnostních skupin (W. Kuhn, H. Lemberg, E. K. Francis), Nacionalismus jako předmět zájmu společenských věd (H. Kohn, E. Lemberg, K. W. Deutsch), Česko-německé vztahy v perspektivě mezietnického konfliktu i soužití (K. V. Müller, G. R. Schroubek, F. Seibt).

W. Kuhn (1903–1984) se v textu Výzkum jazykových ostrovů, jeho úkoly a postavení mezi vědami pokusil cestou jasného pojmového a problémového vymezení konstituovat výzkum jazykových ostrovů jako samostatné badatelské pole, a to s ohledem na důležitost studia daného fenoménu pro „obecné otázky etnografického bádání“ (s. 45). H. Lemberg (1933–2009) sleduje ve studii Hranice a menšiny ve východní části střední Evropy – geneze a vzájemné vztahy na komparativních základech a v historickém kontextu dovedeném až k rozpadu Sovětského svazu a Jugoslávie proměny pojetí kategorie hranice, (nucené) migrace a národnostní menšina. Stať E. K. Francise Třikrát národnostní stát uzavírá první oddíl. Autor v ní identifikoval otázku mnohonárodnostního státu jako nedostatečně zpracovanou v rámci sociologického výzkumu a pokusil se pomocí (re)definování základních pojmů (národnost, menšina) či zavedením nových (*ethnos*, *demos*) danou kategorií vymezit a nabídnout tak cestu k zaplnění mezery v systematické sociologie.

Druhý oddíl zahajuje studie H. Kohna (1891–1971) Podstata nacionalismu, původně otištěná v roce 1944. Její přínos spočívá především v identifikaci nacionalismu jako skupinového „duševního postoje“. Národ (a národnost) v jeho pojetí není *a priori* existující, odmítá také jeho rasový základ a definuje ho jako konstrukt, který vzniká

„rozhodnutím pro národní jednotu“ (s. 129). Tvorbu E. Lemberga (1903–1976) představuje text Kritéria tvoření skupin na základech národnosti, v němž podrobil kritickému přezkoumání v dané době přijímaná rozhodující kritéria (jazyk, původ, společenství kultury, obraz dějin, státní příslušnost) pro „vymezení skupin schopných nacionalismu“ (s. 143). Oproti společnému sdílení nějakého znaku identifikoval jako nosnou pro vědomí sounáležitosti skupiny ideologii. Studie K. W. Deutsche (1912–1992) Nacionalismus ve východní Evropě a v komunistickém světě je vystavěna na širokém interdisciplinárním přístupu, v jehož rámci autor mimo jiné sleduje vztahy mezi nacionalismem a totalitní ideologií, přičemž došel k závěru, že „komunismus národní stát neodstranil“ a „možná ještě posílil“ (s. 183). Argumentem pro toto tvrzení jsou Deutschovi zejména výsledky „analýzy transakčních nákladů“, plně zapadající do jeho koncepce národa jako společenství založeného na komunikaci.

Na začátek třetího oddílu editor zařadil text K. V. Müllera (1896–1963) Národnostně-biologické vztahy mezi Čechy a Němci. Práce G. R. Schroubeka (1922–2008) Praha a Češi v německé literatuře z Čech. Etnografické úvahy k národnímu stereotypu analyzuje na příkladech z regionální beletrie problém etnických odlišností a konstrukce nacionálních stereotypů. Publikaci uzavírá studie F. Seibta (1927–2003) Češi a Němci. Dlouhá cesta ke katastrofě.

Promyšlená struktura, kvalitní překlady a velmi dobře zpracovaná úvodní stať editora dávají jasně tušit, že antologie se stane vyhledávanou pomůckou (nejen) pro studenty.

Jan Tuček